

**Tiesību Zinātņu Pētniecības Institūts sadarbībā ar
Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti, laikrakstu “Dienas Bizness” un žurnālu “Jurista
Vārds” rīko zinātnisku konferenci**

„Valsts konsekvence tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu ievērošanā”

2016. gada 29. janvāris plkst. 11.00 – 11.15

Latvijas Universitātes Mazā aula

Jānis Kārklīš¹

Referāta

„Tiesiskās drošības princips privāttiesībās”

tēzes

1. Sadursme starp tiesiskās drošības principu un taisnīgumu pastāv un pastāvēs vienmēr. Pirmais nodrošina skaidru, precīzu, vienlīdzīgu un paredzamu uzvedības noteikumu regulējumu, tiesību sistēmas uzticamību, kamēr otrs ir vērsts uz “adekvātu” un taisnīgu konkrētās situācijas noregulējumu pie konkrētiem apstākļiem. Realizējot taisnīgumu, nedrīkst izjaukt tiesiskās drošības pamatus.
2. Tiesiskās drošības principa pamatuzdevums privāttiesībās ir nodrošināt skaidrus uzvedības noteikumus, kurus personas var skaidri zināt un novērtēt, lai pieņemtu lēmumus par savu rīcību un izvērtētu iespējamus tiesisko seku riskus. Vājš tiesiskās drošības princips privāttiesībās mazina civiltiesiskās apgrozības aktivitāti.
3. Stabili un konsekventi veidots tiesiskās drošības princips veicina valstī ekonomikas attīstību, jo investīcijas meklē drošu un skaidru vidi. Tiesiskās drošības princips īpaši stingri ir jāievēro tāda tiesiskā regulējuma jomā, kas var radīt finansiālas sekas.
4. Publisko tiesību jomā, kā, piemēram, krimināltiesībās, tiesiskās drošības princips nav pārkāpts, ja tiek ieviests personai labvēlīgāks regulējums, pie tam ar retroaktīvu spēku. Privāttiesībās, savukārt, labvēlīgāks regulējums nereti var tikt ieviests tikai vienai pusei par labu - kreditoram vai parādniekam, tāpēc “labvēlīgāks regulējums” nevar būt pats par sevi pietiekošs arguments retroaktīva regulējuma ieviešanai privāttiesībās.
5. Princips *Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* ir attiecināms arī uz privāttiesībām, kad runa ir par deliktu tiesībām. Neesot tiesību normās noteiktam skaidram aizliegumam veikt konkrētu darbību vai neesot normai, kas aizliedz turpināt noteiktu bezdarbību, nevar radīt situāciju, ka personai, kas paļāvusies uz šo tiesiskās drošības ietvaru, tiek radītas negatīvas tiesiskās sekas, piemēram, civiltiesiskās atbildības formā.
6. Interpretējot tiesību normas, pēc vispārīgā principa nav iespējams pieņemt, ka likumdevējs privāttiesiskajās attiecībās būtu gribējis ietekmēt jau iegūtas tiesības vai agrāk neeksistējošus pienākumus. Šādu tiesību normu interpretāciju nepieļauj tiesiskās drošības princips, kurš nostiprināts arī Civillikuma 3.pantā.

¹ Dr. iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors, zvērināts advokāts.

7. Atbildība par deliktu var iestāties vienīgi tad, ja ir konstatējams, ka persona kā vidusmēra saprātīgs cilvēks konkrētajos apstākļos zināja vai tai vajadzēja zināt, ka konkrētā rīcība radīs citas personas tiesību aizskārumu. Tas iemieso delikta tiesību pieeju, ka personai nevar prasīt izvairīties no noteiktas darbības, kuru negatīvās sekas tā nevar saprātīgi paredzēt.
8. Tiesiskās drošības principam civiltiesībās līdzīgs ir labas ticības princips, kas aizliedz pretrunīgu rīcību (*venire contra factum proprium*). Civillikuma 1.pantā nostiprinātais labas ticības princips nav pilnvarojums tiesai vispārēja taisnīguma vārdā mazināt tiesisko drošību.
9. Tiesiskās drošības principam attālināti līdzīgs ir paredzamības princips līgumtiesībās un delikttiesībās. Personai nevar prasīt atbildību par sekām, kuras objektīvi nav zināmas un paredzamas. Šī pieeja tiek mīkstināta stingrās atbildības koncepcijā, bet ne pilnībā izkausta. Absolūta atbildība par jebkuru dzīves gadījumu mūsdienās nepastāv nevienā tiesību sistēmā.
10. Pieprasījums pēc jauniem likumiem vai pastāvošo likumu uzlabojumiem nedrīkst mazināt tiesiskās drošības principa nozīmi privāttiesībās. Neskaidri, nepārskatāmi likumi, to bieža grozīšana vai mainīga judikatūra mazina un vājina tiesisko drošību. Tas gala rezultātā negatīvi ietekmē arī personu brīvību un privātautonomiju.
11. Lai arī publiskajās tiesībās atzītais tiesiskās paļāvības princips nav tieši piemērojams privāttiesībās, tomēr tā neievērošana no valsts puses var radīt negatīvas tiesiskas sekas personai privāttiesiskajās attiecībās.